

A film formanyelve

1, *A filmek képkere*

A képkereetre **4:3-as oldalarány** a jellemző. Ennek oka, hogy az emberi látás horizontjának ez a képkereet felel meg illetve alkalmas a mozgó ember bemutatására – **piros** négyszög.

Az 1950-es évektől használatos a **16:9-es** képkereet, az ún. szélesvásznú filmeknél – **kék** négyszög.

2, *A képkivágás - plán*

A képkeret kivág egy szeletet a világból. Attól függően, hogy miből és mennyit mutat meg, különböző képkivágásokról beszélünk. Ezek mértéke az emberi alak.

A. **Nagytotál:** feladata a film helyszínének és az embercsoportok mozgásának bemutatása. Gyakran használják jelenetindító beállításként.

- ▶ B. **Kistotál**: az ember teljes alakja látható egy szűk környezetben.

- ▶ C. **Félközeli**: az embert derékban vagy térdben „vágja el”. Ez a plán az emberi kapcsolatok képkivágása (lásd. párbeszédeknel).

- ▶ D. **A premier plán** (a közeli): az emberi arcot mutatja. Segítségével megfigyelhető az arcjáték, a szereplő érzelmi reakciója.

- ▶ E, **Szuper plán**: jellemző rá egy apró részlet (pl. az arcon a szem) felnagyítása. Feladata a kiemelés.

3, Kompozíció

A képelemek (személyek, tárgyak) képkereten belüli elrendezése is jelentést hordozhat.

A szimmetrikus kompozíció:
nyugalmat,
kiegyensúlyozottságot
sugall.

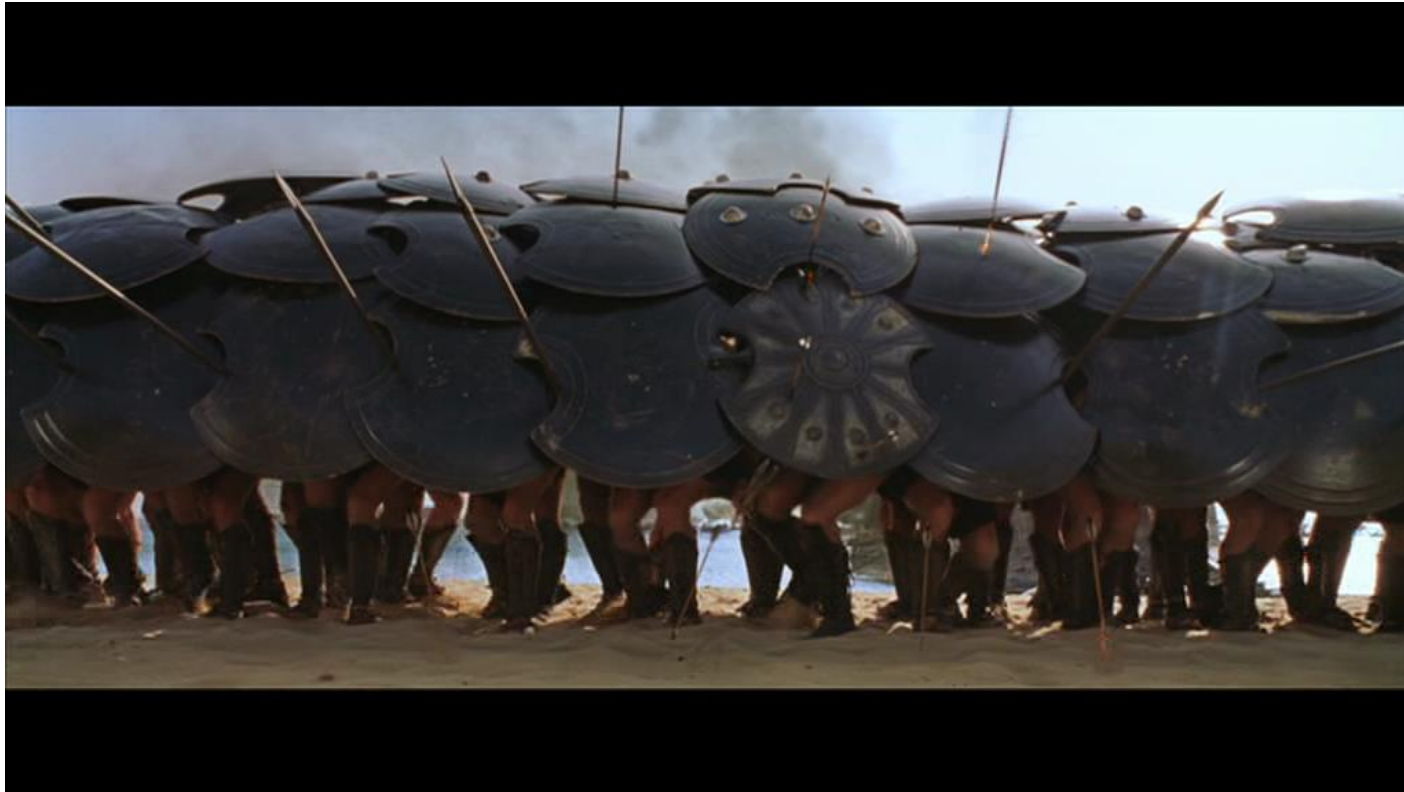
Az aszimmetrikus kompozíció:
feszültségre, az
egyensúly
megbomlására
utalhat.

Szimmetrikus - egy képelem

*A szereplő középen van, uralja a helyzetet,
dominál.*

*Szimmetrikus – két, vagy több képelem
A szereplők egyenrangúak, mellérendelő viszonyban
vannak.*

Szimmetrikus – három képelem

A talpára állított háromszög kompozícióban, a középső, magasabb figura irányít.

Aszimmetrikus – egy képelem

A szereplő elmozdul középről. A szituáció feszültséget hordoz, felborul az egyensúly.

Aszimmetrikus – két képelem

*Ezt nevezzük **átlós kompozíciónak**, melyben a szereplők alá-fölé rendelt viszonyban vannak.*

Aszimmetrikus – három képelem

A sarkára állított háromszög kompozícióban, a középső figura gondban, esetleg döntési helyzetben van.

Beállítás-ellenbeállítás

A fogalompár a jeleneteknek arra a típusára utal, ahol két ember beszélget vagy párbajozik. Ezt több beállításból rögzítik, felveszik a képnek az ellenoldali párját.

4, A kép tere

A képen általában egy térben játszódnak az események. De előfordulhat, hogy aktív a közép-, és a háttér is.

Egyteres kompozíció

Többterese kompozíció

5, *Kameraállás*

A **szemmagasságban** elhelyezett kamera a nézőt bevonja a cselekménybe, résztvevővé tesz.

A **felső gépállás** alkalmazása során a szereplő általában alárendelt vagy kiszolgáltatott. Ez a kameraállás alkalmas a helyszín bemutatására, így kapcsolódhat a totálképhez.

Az **alsó gépállás** hőssé teszi a szereplőt, **kiemeli**,
de nyomasztó, fenyegető is lehet.

6, *Klasszikus kameramozgások*

A felvevőgép a következő mozgásokat végezheti:

1, **Svenk**: a kamera saját tengelye körül **fordul** el, hogy kövesse a felvétel tárgyának mozgását.

2, Fahrt (**kocsizás**): Ha a kamera **vízszintesen** elmozdul, pl. az erre a célra kiépített sínen vagy járművön. Funkciója, hogy résztvevővé tegye a nézőt.

3, Kran (**daruzás**): A tényleges **függőleges** elmozdulás esetén (emelkedés – süllyedés).

Kocsizó kamera

Daruzó kamera

Klasszikus kameramozgások

4, A '60-as évektől elterjedt a könnyű **kézikamera**. Ezt az operatőr a vállán tartja, és szabadon mozoghat vele. A feladat nehéz, mert elkerülhetetlen a képremegés.

Újítások a kamerahasználásban

A/ **Steadycam** egy speciális berendezés, amely képes kiegyenlíteni az operatőr testének mozgását a felvételen.

B, **Zoom**, amivel közelíteni és távolítani lehet.

C, **Modern technikák**, pl. drón, go-pro, fejkamera, sportkamera. Számítógéppel irányított digitális kamerák.

Forgatási jelenet egy Tarzan filmből az 1930-40-es évekből

7, Megvilágítás

A megvilágítás történhet **előlről**. Ez a fajta világítás ellaposít, síkszerűvé tesz és árnyékok nélküli.

Az **oldalról** történő megvilágítás karakteressé teszi a körvonalat, térhatás jellemző rá és árnyékokban gazdag.

A **hátról érkező** megvilágítás (ellenfény) egy körvonalat rajzol a szereplő köré. Ha minden más fényt kikapcsolunk, sziluettet kapunk.

*Az **alulról történő** megvilágítás félelmetessé,
horrorisztikussá teszi a szereplőt.*

A **világos tónus** élénk színekkel derűs, boldog hangulatot áraszt.

A **sötét tónusra** jellemző a komorság és a sötét színek, árnyékok dominálnak benne.

8, Színhasználat

- ▶ A *színek* elsődleges *feladata* a valószerű, élethű filmvilág megteremtése.
- ▶ De fontos szerepet kapnak a hangulatkeltésben, az *érzelemkifejezésben*, a *kiemelésben*, a *figyelem felhívásában*.
- ▶ A *színek társadalmi megegyezés alapján*, *szimbolikus jelentéssel is bírnak*. (pl. *fehér = tisztaság, béke; vörös = vér, szerelem*)

Színhasználat

- ▶ *A filmeket kb. az 1950-es évekig többnyire fekete-fehérben élvezte a közönség.*
- ▶ *Az 1920-'30-as évek fordulóján már **több** filmben van egy vagy több **színes jelenet** (pl. **Óz, a nagy varázsló**, 1939).*
- ▶ *Az 1935-ös **Hiúság vására** volt az első teljes egészében **színes (technicolor) nagyjátékfilm**.*
- ▶ **Korai színes film még:**
 - Hófehérke és a hét törpe, 1938*
 - Elfújta a szél, 1939*

Az első színes magyar film

Ranódy László: Ludas Matyi, 1949

Az első színes részletet tartalmazó magyar játékfilm
1941-ben készült: Radványi Géza: **A beszélő köntös.**

9, A film hangja - *némafilm*

▶ A *némafilm* a filmtörténet első nagy *korszaka*, amely a Lumiére fivérek fellépésétől (1895), a hangosfilm elterjedéséig (kb. 1930) tart.

A némafilm valójában soha nem volt „néma”.

▶ A filmet a helyszínen, élőben *mozizongorista* vagy *zenekar* kísérte.

▶ Előfordult, hogy valaki *élőszóval kommentálta* (mesélte) a filmen látható eseményeket.

▶ A filmekhez felirat (*inzert*) is tartozott, mely a hiányzó párbeszédet pótolta.

▶ A *pantomimszerű testbeszéd* (arcjáték, gesztusok, testtartás, térköz) is segíti a történet megértését.

Buster Keaton: Az ifjú Sherlock Holmes (1924) című filmjének mozi jelenete a mozizongoristával

A film hangja – technikatörténet

- ▶ A hangosfilm elterjedését **A jazzénekes** c. amerikai film bemutatásától számítjuk (Alan Crosland, 1927).
- ▶ A jazzénekes még **kevert technikájú**, félig hangos-félig feliratos film volt, de a vászonról megszólaló színész, Al Johnson valósággal sokkolta a közönséget.
- ▶ **Magyarországon** az első hangos játékfilmünk **A kék bálvány (1931)** még nem volt sikeres, de a következő a **Hyppolit, a lakáj** már igen.

Filmhang - *filmzene*

A zene **feladata** a hangulatkeltés, kiemelés

Csoportosítható **készítés** szerint:

A, Filmalkotás számára írt zene, amelyet a film **zeneszerzője komponál**. Pl. *Ennio Morricone* (Volt egyszer egy vadnyugat, Sorstalanság), *Hans Zimmer* (Gladiátor, Eredet), *John Williams* (Star Wars, Harry Potter)

B, Gyakori, hogy ún. **zenei „konzerv”** (pl. pop, rock vagy klasszikus zenemű) szólal meg a filmben.

Filmhang – filmzene II.

Csoportosítható a **cselekményben betöltött szerepe** szerint:

2, A, Ha a **zene része a cselekménynek**, a zene forrása (egy rádiókészülék vagy egy zenekar) látható a képen.

B, Ha a zene **aláfestő** szerepű, **nem része a cselekménynek**. Vagyis, amit a néző hall a moziban, azt a szereplők nem hallhatják a film belső világában.

Filmhang - **beszéd**

A szereplő lelkivilágáról, érzelmeiről, gondolatairól szól.

A, A filmben beszélhet egyedül **egy ember**

▶ **monológ,**

▶ **belső monológ** (a szereplő gondolatai „kihangosítva”)

▶ **narrátor** (a film elején vagy lezárásában ad információkat)

B, Jellemzőbb a **párbeszéd, a dialógus.**

Filmhang – zaj-zörej

Funkciója az életszerűség megteremtése, figyelemfelkeltő feladattal is bír.

A zaj – zörej típusai közé tartoznak:

A, A **szinkron zajok**, melyek során a kép együtt érzékelhető a hanggal, a hang forrását látjuk.

B, A **nem szinkron zajok** során már nem látjuk a hang forrását, mert az a *képkereten kívül* helyezkedik el, vagy *atmoszférai* zaj (pl. utcai forgalom, szélzúgás).

10, Vágás (montázs)

▶ A francia összerakás, összeszerelés szóból származik.

▶ **Meghatározása: A forgatás során felvett beállítások utólagos összeillesztése egy rendezői koncepció szerint, célja a cselekmény sűrítése.**

A montázs kiemeli, sűríti, tömöríti a bemutatás szempontjából fontos eseményeket, ill. segítségével szabadon alakítható a film tere és ideje.

Lineáris és párhuzamos montázs

1, A **lineáris vágás** során egy cselekményszálat követünk, amely időben előrehalad.

2, A **párhuzamos montázs** az egy időben, de különböző helyszíneken zajló (és egymással összefüggő) eseményeket mutatja felváltva. Célja a feszültség fokozása.

Pl David Wark Griffith: Magányos villa 1909.

Asszociációs montázs

3, Az **asszociációs vágás** során két különálló kép összekapcsolva, egy harmadik jelentést ad ($1+1=3$).

► A 20-as évek szovjet avantgárd filmesei Eisenstein, Kulesov arra jöttek rá, hogy **a vágással** olyan új jelentés adható a képsoroknak, amelyet önmagában nem hordozott a képsorban látható egyik képelem sem.

Pl. *Kulesov effektus*

Alkotó földrajz

Belső montázs

4, A **belső montázs** a felvétel közben vágás nélkül létrehozott montázs. A folyamatosan működő kamerához képest, előre betanult koreográfia szerint mozognak a szereplők, így jönnek létre a plán váltások és a többterés kompozíciók.

P1. *Orson Welles*: Aranypolgár, A gonosz érintése

Jancsó Miklós: Szegénylegények